

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Віктор БАРСУК

*аспірант кафедри конституційного права
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0006-6116-6655>

Жорстока збройна агресія РФ проти соборної України перетнула позначку в одинадцять років. Протягом цього часу було застосовано різноманітні механізми забезпечення прав громадян України на рівні Європейського Союзу та держав-членів названого об'єднаннях. Військові дії тривають, відповідно все більше громадян України шукають притулок за межами території України. Тому питання релокації та зміни проживання і відповідно механізм забезпечення прав людини в умовах війни та післявоєнний період мають важливе значення для громадян України. Одним із складних питань механізму захисту прав людини і можливостей його гарантування є фізичне, тобто територіальне, знаходження людини, а тому є необхідним вироблення реалістичної політики забезпечення інтересів громадян України. При цьому окремим питанням стоїть відстоювання національних інтересів Української держави, яка у разі закінчення війни зацікавлена у поверненні своїх громадян.

В європейських країнах відбуваються дискусії щодо підходів до формування дієвого та ефективного механізму забезпечення прав і свобод громадян України, це стосується і умов перебування, соціальної підтримки, надання громадянства тощо. Єдиної позиції всіх держав-членів ЄС не простежується, що є цілком зрозумілим. Тому важливо зосередити увагу на реакції саме інституцій ЄС

Міжнародні акти універсального характеру у сфері вимушеної міграції є основою створення регіональних систем захисту біженців та осіб, які шукають притулок. Регулювання на регіональному рівні є проміжною стадією між універсальним і національним регулюванням. Однією з найрозвиненіших регіональних систем є система захисту біженців та осіб, які шукають притулок, у країнах Європейського Союзу¹.

Право ЄС закріплює чотири форми міжнародного захисту вимушено переміщених осіб, тобто вимушених мігрантів, зокрема: 1) надання статусу біженця відповідно до Конвенції про статус біженців 1951 р.; 2) надання статусу додаткового (субсидіарного) захисту; 3) надання тимчасового захисту відповідно до Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у випадках масового припливу переміщених осіб та про заходи підтримки балансу у зусиллях держав-членів у зв'язку з

¹ Калиновський Б.В. Новітні підходи захисту вимушено переміщених осіб у праві Європейського Союзу. *Migration & Law*. 2024. Vol.4 (issue 1). С. 55-67 (57-58).

прийомом та наслідками такого прийому від 20 липня 2001 р. (Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС); 4) надання гуманітарного захисту, тобто надання міжнародного захисту з гуманітарних міркувань на основі національного законодавства держав-членів ЄС. Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС вперше була введена в дію рішенням Ради ЄС 04 березня 2022 року як реакція-підтримка Європейським Союзом України в умовах повномасштабного вторгнення РФ².

Зазначеною директивою закріплюється, що тимчасовий захист повинен включати в себе дотримання принципу невислання та не обмежувати права на отримання статусу біженця. Відтак, дані норми підкреслюють їх тимчасовий характер, що підтверджується прийняття державами національних нормативно-правих актів, що спочатку надавали тимчасовий захист на один рік, а потім продовжували його. Рада ЄС 25 червня 2024 року ухвалила рішення про продовження тимчасового захисту до 4 березня 2026 року для українських біженців. Статтею 3 Директиви Ради ЄС 2001/55/ЄС встановлюється можливість для держав-членів ЄС передбачити на національному рівні більш сприятливі умови для переміщених осіб, що на практиці й призвело до наявності різних умов для отримання тимчасового захисту.

За даними Статистичної служби Європейського Союзу (Євростату), близько 4,2 мільйона переміщених осіб з України користуються тимчасовим захистом в ЄС. Робимо акцент саме на користуються, тому що є громадяни України які повернулись в Україну і не користуються таким захистом. З аналізу даних Євростату, можемо констатувати, що на серпень 2024 р., найбільше вимушено переміщених осіб з України прийняли Федеративна Республіка Німеччина (1,1 млн осіб (26,9% від загальної кількості), Республіка Польща (976,2 тисячі (23,7%) та Чеська Республіка (369,6 тисяч (9%). При цьому дорослі жінки становлять майже половину (45,3 відсотка), діти – майже третину (32,4 відсотка), а дорослі чоловіки – трохи більше п'ятої частини (22,4 відсотка) від загальної кількості³.

Директива Ради ЄС 2001/55/ЄС закріпила цілий комплекс зобов'язань держав – членів ЄС щодо громадян України, які отримали тимчасовий захист, зокрема: дозвіл на проживання; видача дозволів на працевлаштування; забезпечення доступу до відповідного житла; забезпечення необхідною допомогою у формі соціального забезпечення та коштів до існування, а також надання медичного забезпечення; забезпечення доступу до системи освіти тощо. Отже, зважаючи на курс України на повноправне членство в ЄС, важливого значення набуває посилення співробітництва між ЄС та Україною у сфері юстиції, свободи та безпеки. Означені питання потребують комплексного підходу і їх результативність залежить від доброї волі всіх зацікавлених суб'єктів.

² Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32022D0382&from=E>

³ Журавльова О. У ЄС за рік побиляло українських біженців, 22% – чоловіки. 10.09.2024 р. URL: <https://www.dw.com/uk/u-es-za-rik-pobilalo-ukrainskih>.